

Kamil Wysocki

(Poznań)

<https://orcid.org/0000-0001-8309-5452>

WYWIAD II RP BEZ TAJEMNIC

Grzegorz Łukomski, *W przestrzeni tajemnic polskiego wywiadu wojskowego 1918–1945*, Łomianki 2022, ss. 328

Recenzowana praca dotycząca funkcjonowania polskiego wywiadu wojskowego w latach 1918-1945 jest kolejną pozycją w bogatym dorobku prof. Grzegorza Łukomskiego, autora ponad 30 książek, wielu artykułów naukowych i recenzji¹, promotora i recenzenta wielu prac magisterskich i rozpraw doktorskich. Zainteresowania badawcze prof. Łukomskiego oscylują wokół historii dyplomacji i wywiadu wojskowego, a także antropologii kresów wschodnich i zachodnich RP w XIX i XX w.

Na kartach liczącej 328 stron pracy autor dokonał skrupulatnej analizy różnych zagadnień dotyczących funkcjonowania polskiego wywiadu. Całość oparta jest na dogłębnej kwerendzie archiwalnej obejmującej archiwum autora, ale także Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Bibliotekę Raczyńskich, Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.

Autor zaprezentował mało znane lub w ogóle dotąd nieznanne wątki działań polskiego wywiadu wojskowego. Książka została podzielona na sześć rozdziałów.

¹ Do najważniejszych prac prof. G. Łukomskiego możemy zaliczyć pozycje: Łukomski 2006; 2016; 2000.

W pierwszym autor przybliżył czytelnikowi kulisy złamania szyfru niemieckiej maszyny Enigma przez trójkę matematyków-kryptologów związanych z Uniwersyte-tem Poznańskim: Mariana Rejewskiego, Henryka Zygalskiego i Jerzego Różyckiego, którzy podjęli współpracę z Oddziałem II SG WP. Prof. Łukomski nie pominął także istotnej roli² mjra Gwidona Langera, Szefa Biura Szyfrów, i mjra Maksymiliana Ciężkiego, kierownika komórki Biura Szyfrów o kryptonimie BS4. Całość rozdziału została osadzona na szeroko zarysowanym tle stosunków polityczno-wojskowych w ówczesnej Europie, a w szczególności relacji polsko-niemieckich.

W rozdziale kolejnym przybliżono czytelnikowi postać gen. bryg. Anto-niego Szymańskiego³ – Wielkopolanina, attaché ambasady polskiej w Berlinie w latach 1932-1939, znającego doskonale specyfikę relacji polsko-niemieckich. Na szczególną uwagę zasługuje ujęcie bardzo dobrych relacji attaché Szymańskie-go z adiutantem marszałka Trzeciej Rzeszy Hermanna Goeringa – gen. Karlem Bodenschatzem, który przekazywał polskiemu koledze cenne informacje natury wywiadowczej, dotyczące politycznych i wojskowych planów Adolfa Hitlera. To właśnie od Bodenschatza otrzymał Szymański informacje o przygotowaniach do wojny z Polską⁴.

W rozdziale trzecim autor przedstawia kolejną wyrazistą postać, a mianowicie Ignacego Matuszewskiego⁵, pierwszego szefa Oddziału II SG WP, później ministra skarbu, współredaktora „Gazety Polskiej” wraz z Bogusławem Miedzińskim (do grudnia 1936 r.). To właśnie Matuszewski, m.in. wraz z żoną Haliną Konopac-ką, złotą medalistką z Igrzysk Olimpijskich w Amsterdamie w 1928 r., brawurowo przeprowadził akcję ewakuacji polskiego złota⁶. Prof. Łukomski kreśli wizerunek osoby wybitnej na tle epoki, niezwykle błyskotliwej i przenikliwej w sprawach na-tury politycznej. Taka ponadprzeciętność budziła jednak zazdrość współpracow-ników, w wyniku czego Matuszewski padł ofiarą rozgrywek politycznych⁷.

Na kartach kolejnej części pracy czytelnik znajdzie informacje dotyczące funk-cjonowania polskiego wywiadu w Afryce Północnej w latach 1941-1944, a także pozna *spiritus movens* tamtejszych organizacyjnych działań polskiej siatki wywia-dowczej – gen. bryg. Mieczysława Zygfryda Słowikowskiego. Autor przedstawił rys biograficzny gen. Słowikowskiego: od lat młodości, przez działalność wywiadowczo-organizacyjną w PSZ⁸, kończąc na losach powojennych. Życie gen.

² Więcej na temat łamania bolszewickich szyfrów, które zapoczątkowały skuteczną walkę polskich kryptologów z szyframi państw ościennych, także: Nowik 2020. Na temat Enigmy: por. Grajek 2007.

³ Więcej na temat gen. A. Szymańskiego: Łukomski 2006.

⁴ Ibidem, s. 87-90.

⁵ Por. Cenckiewicz 2017.

⁶ Rojek 2000.

⁷ Michniewicz 1991, s. 270-271; Świtalski 2012, s. 141-142.

⁸ Polskie Siły Zbrojne. Słowikowski 2011; Biegański 1990.

Słowikowskiego to przykład niełatwych losów Polaków na obczyźnie – na początku we Francji, od czerwca 1940 r. na Wyspach Brytyjskich, a później w Afryce Północnej⁹. Jest to mało znana karta polskich działań wywiadowczych i jej przybliżenie stanowi niewątpliwie o dużej wartości książki.

Rozdział piąty koncentruje się na postaci płk. dyplomowanego Stefana Mayera¹⁰ i jego losach wojennych. Już w latach 30. XX w. płk Mayer był ważną postacią polskiego wywiadu. Od 1930 roku piastował stanowisko szefa wydziału wywiadowczego w Oddziale II SG WP. Autor z niezwykłą dociekliwością odtwarza wojenną drogę płk. Mayera. Słusznie wskazuje, że pułkownik padł we Francji ofiarą rozgrywek politycznych sterowanych przez gen. Władysława Sikorskiego, który chciał niejako zrekompensować sobie wcześniejsze nieprzyjemności ze strony władz sanacyjnych. Sikorski szukał osobistego rewanżu na oficerach z obozu sanacji, a było to o tyle łatwe, że miał poparcie niektórych oficerów (choćby gen. Izidora Modelskiego). W stosunku do Mayera generał Sikorski żywił też niechęć natury osobistej, a to ważne, gdyż sympatie i antypatie brały nieraz górę nad kwalifikacjami i doświadczeniem oficerów. Mayer mimo wszystko pozostał wobec Sikorskiego lojalny. Po wojnie żył na emigracji, angażując się w działalność polskich środowisk emigracyjnych w Wielkiej Brytanii.

W rozdziale ostatnim zaprezentowano nietuzinkową postać gen. Kazimierza Głabisza, Wielkopolanina, oficera do dyspozycji Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, bliskiego przyjaciela gen. bryg. Antoniego Szymańskiego. Był to jeden z głównych organizatorów zakonspirowanej w GISZU komórki analitycznej „Laboratorium”¹¹, bliski współpracownik marszałka Piłsudskiego, na polecenie którego odbywał podróże po Niemczech, aby bliżej poznać system totalitarny budowany przez nazistów¹².

Publikacja jest historyczną pracą naukową o charakterze nierzadko nowatorskim. Jest oparta na mało dotąd znanych i w niewielkim dotąd stopniu wykorzystywanych źródłach. Warto także zwrócić uwagę na jej wyróżniającą się stronę warsztatową, terminologiczną i zastosowany aparat badawczy. Książka jest uzupełniona przypisami i obszerną bibliografią przedmiotu. Autor w operuje językiem tak, aby przystępnie przybliżyć meandry pracy wywiadowczej nawet czytelnikowi nieobeznanemu w temacie. Książka jest przyjemna w lekturze i może być skierowana nie tylko do zawodowych historyków, ale także szerokiego grona odbiorców. Jest to z pewnością pozycja godna polecenia, szczególnie dla studentów historii i doktorantów.

⁹ Zaloga, Hook 2011.

¹⁰ Por. Łukomski 2020.

¹¹ Kołakowski 2012, s. 21, Głabisz 1958, 6.

¹² Łukomski 2016, s. 230-328.

Bibliografia

- Biegański W. 1990, *Polskie Siły Zbrojne na zachodzie 1939-1945*, Warszawa.
- Cenckiewicz S. 2017, *Pułkownik Ignacy Matuszewski 1891-1946*, Warszawa.
- Glabisz K. 1958, 6, *Laboratorium, Niepodległość*, Londyn.
- Grajek M. 2007, *Enigma. Blżej prawdy*, Poznań.
- Kołakowski P. 2012, *Czas próby. Polski wywiad wojskowy wobec groźby wybuchu wojny w 1939 roku*, Warszawa.
- Łukomski G. 2000, *Problem „korytarza” w stosunkach polsko-niemieckich i na arenie międzynarodowej 1919-1939*, Warszawa.
- Łukomski G. 2006, *Generał brygady Antoni Szymański (1894-1973)*, Pruszków-Warszawa-Londyn.
- Łukomski G. 2016, *Niemiecki „Zły sąsiad” z perspektywy historycznej*, Poznań-Warszawa.
- Łukomski G. 2020, *Szara eminencja polskiego wywiadu wojskowego. Pułkownik dyplomowany Stefan Mayer (1895-1981)*, Łomianki.
- Michniewicz W. 1991, *Wielki bluff sowiecki*, Chicago.
- Rojek W. 2000, *Odyseja skarbu Rzeczypospolitej. Losy złota Banku Polskiego 1939-1950*, Kraków.
- Słowikowski M. 2011, *W tajnej służbie*, Poznań.
- Świtalski K. 2012, *Diariusz – uzupełnienie*, Warszawa.
- Załoga J.S., Hook R. 2011, *The Polish Army 1939-45*, Oxford.